

OCENE - ZAPISKI - POROČILA - GRADIVO

POVIJESNI RJEČNIK ZA POVIJEST

Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja, A–D. Ur. Kozma Ahačič i dr. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2021. 753 str.

Rječnici nisu samo jezični spomenici, oni su mnogo više od toga, osobito povijesni rječnici koji otkrivaju veze jedne kulture s drugim kulturama te stupanj razvoja vlastite kulture u pojedinim razdobljima u odnosu na druge kulture. Oni nisu ni samo popis riječi nekoga razdoblja i njihovih značenja, oni daju sliku jezičnoga razvoja i stanja, ponajprije nominacijskoga sustava i tvorbenih modela u određenom vremenu te osim semantičkih podataka oni su izvor podataka za povijesnu dijalektologiju, za povijest ortografije, akcentologije, fonologije, morfologije, sintakse, frazeologije, stilistike, etimologije, paradigmatičkih i sintagmatskih leksičkih odnosa, a posebice su dragocjen izvor podataka o terminološkim sustavima preko kojih se može doći do spoznaja o stupnju razvijenosti pojedinih znanosti, o materijalnom i duhovnom stanju nekoga naroda. Stoga je svaki rječnik bio i ostao odraz kulture određenoga društva u određenom vremenu i nikako nije samo usko jezikoslovno djelo, a pogotovo to nije povijesni rječnik koji je ogledalo intelektualne povijesti nekoga društva i općenito njegove povijesti. Bez njega bi se danas dosta toga iz kulturne baštine neke sredine teško moglo razumjeti. Možda je ta višeslojnost povijesnoga rječnika i velika zahtjevnost od njegovih autora jedan od mnogih razloga zašto obrada povijesnih rječnika traje desetljećima, a ako se tomu doda i vrijeme stvaranja kartoteke, učas prođe cijeli radni vijek brojnih leksikografa. U Hrvatskoj je, a ona nije izuzetak, nekoliko povijesnih rječnika rađeno desetljećima. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti trebao je gotovo jedno stoljeće (1880–1976) da zadnja, 23. knjiga iziđe. Njegove *Dopune*, za koje je od 1958. godine ispisano oko 550 000 kartotečnih listića i na kojima je počela obrada tek tri desetljeća poslije, ali je prekinuta nakon uspostave Republike Hrvatske, primjer su uzaludno izgubljena novca i vremena. *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, koji je počeo izlaziti 1984, došao je s izlaženjem do slova S pa postoji nada da mu neće trebati pola stoljeća samo za obradu, ne računajući ispisivanje kartoteke koje je trajalo dvadesetak godina. Projekt *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* krenuo je 1959. godine, trebalo je četiri desetljeća da prvi svezak iziđe 2000. godine, a budući da je obrada tek na slovu I, teško je predvidjeti kad će izići zadnji svezak.

Mnogi leksikografi cijeli svoj radni vijek provedu na povijesnom rječniku, kao što je provela Zoe Hauptová na *Slovníku jazyka staroslověnského* ili Ivana Mulc i Marija Klenovar na *Rječniku crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*, koje su radile na njem i nakon umirovljenja jednako kao i Majda Merše na *Slovaru slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. Takvih je leksikografskih sudbina jako mnogo pa zato početak izlaska svakoga velikoga rječnika i još više njegov završetak istinski raduje. Prva knjiga (A–D) *Slovara slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* velik je događaj za njegove autore, za Inštitut za slovenski jezik, za slovensku leksikografiju, ali i općenito za leksikografiju jer može poslužiti kao uzor za bilo koji povijesni rječnik. Tko je god pratio rad na tom rječniku, morao je uskliknuti: Konačno! Krenuo je! No, već letimičan pogled na njegove stranice nameće zaključak da se čekanje isplatilo.

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša pokrenuo je davne 1973. godine projekt izrade rječnika protestantskih pisaca 16. stoljeća. S obzirom na veliko kulturnopovijesno značenje

protestantske književnosti, posebice Primoža Trubarja, bila je to više nego opravdana odluka. Za takva fundamentalna djela i postoje instituti jer ih pojedinci ne mogu napraviti. Potpunim ispisom svih 48 protestantskih književnih djela, objavljenih 1550–1595. godine, dobivena je kartoteka od 3 169 000 listića. Ispisan je i slovenski stupac iz rječnika Jeronima Megisera. Stvaranje te goleme kartoteke jednako je zahtjevan posao kao i obrada gotove građe slovo po slovo. U ovoj informatičkoj eri teško je predočiti kakav je i kolik je to posao bio. Dovoljno je pokušati samo zamisliti ručno abecediranje svih tih kartotečnih listića, a da i ne spominjemo bezbrojne probleme na koje su nailazili i koje su morali rješavati suradnici na tom projektu pri samom ispisu. Jedina im je olakšavajuća okolnost bila što su svi izvori tiskani pa se ispisivači nisu morali mučiti (ne)čitljivošću rukopisa, ali jesu s tipfelerima. Francka Premk bila je prva zaposlenica današnje Sekcije za zgodovino slovenskega jezika. Ubrzo je otišla u Jeruzalem radi učenja hebrejskoga jezika kako bi bolje tumačila biblijske Trubarove i Dalmatinove prijevode u odnosu na izvornik. Ona, Majda Merše i France Novak vodili su ispisivanje izvora i stvaranje kartoteke. Izbor izvora za rječnik donekle je bio olakšan jer su uzeta sva tiskana djela slovenskih protestantskih pisaca, ali i u takvim izvorima postoje zamke jer starija djela sadrže i tuđe riječi. Kad se kaže da su izvori potpuno ispisani, misli se zapravo na slovenski leksik u njima, a naravno da su izostavljene tuđe riječi iz višejezičnika i registara ili one koje se u tekstovima rabe neadaptirane i u citatima. Nešto je teže bilo među slavenskim riječima iz raznih krajeva odabrati samo slovenske riječi, npr. iz Megiserova višejezičnoga rječnika koji sadrži i hrvatske riječi koje je autor obilježio kao hrvatske, dalmatinske i ilirske, ali koje sve nisu hrvatske, nego među njima ima i slovenskih, jednako kao što među riječima obilježenima kao slovenske ima hrvatskih riječi. Iako je kartoteka rađena potpunim ispisom, s pravom nisu uzete riječi iz *Registra* Jurja Dalmatina koje su obilježene kraticama kao hrvatske. Budući da se kartoteka stvarala desetljećima, s vremenom se mijenjala tehnika izrade rječnika pa je rad s listićima u informatičko doba jednostavno zastario te je slovenski institut donio pravu odluku da se izradi i digitalni korpus. Trebalo je ponovno rješavati mnoge probleme, trebala su i nemala financijska sredstva, ali je za znanost rezultat dragocjen jer su na portalu <https://fran.si/korpus16> dostupna sva protestantska djela i abecedarij pojavnica u njihovu kontekstu. Tako je ova prva knjiga rječnika nastala na osnovi digitalnoga i kartotečnoga korpusa. Nakon dugoga mukotrpnoga rada uložena u izradu korpusa, u kojem se krenulo od ručnoga ispisa preko ispisa na pisačem stroju i presnimavanja građe na listiće A6 do konačnoga e-korpusa, treba vjerovati da će obrada rječnika ubuduće biti ne samo olakšana nego i brža pogotovo što postoji detaljan priručnik za obrađivače.

Za sve su ove godine jedni suradnici odlazili, a drugi dolazili, ali zapravo ni u jednom razdoblju u radnoj skupini nije bilo dovoljno leksikografa. Usporedo s radom na rječniku objavljeni su mnogi magistarski i doktorski radovi, znanstveni članci i knjige na temu književnoga jezika 16. stoljeća, npr. znanstvene monografije: France Novak, *Samostalniška večpomenskost v jeziku slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja* (2004); Majda Merše, *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja: razprave o oblikoslovju, besedetvorju, glasoslovju in pravopisu* (2009) i *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja: razprave o jezikovnem sistemu, besedju in prevodni problematiki* (2013). Godine 2001. Majda Merše i France Novak uz sudjelovanje Francke Premk objavili su ogledni sveščić *Slovar jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja: poskusni snopič*, koji je ponuđen na raspravu. U njem su objasnili koncepciju rječnika, dali popis izvora, popis kratica i znakova, tablicu grafema u izvorima iz 16. stoljeća te shemu rječničkih članaka i za svako slovo nekoliko članaka za razne vrste riječi kao uzorke obrade, ukupno 78 članaka. Desetljeće poslije objavljeno je *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*, popis riječi s gramatičkom odrednicom i kraticom izvorâ u kojima se pojavljuje natuknička riječ. Uz izbor računalnoga programa iLex sve su predradnje za obradu rječnika bile gotove pa je desetljeće nakon *Besedja* izašla prva knjiga *a–dvorski*. Glavni su urednici Kozma Ahačič, Metod Čepar, Alenka Jelovšek, Andreja Legan Ravnika, Majda Merše, Jožica Narat, France Novak. Oni su i autori, a uz njih još i Francka Premk.

Na početku je projekt zamišljen kao rječnik protestantskih pisaca, ali je sadašnji naslov ispravniji jer je riječ o slovenskom književnom jeziku u 16. stoljeću. Rječnik ima 753 stranice enciklopedijskoga formata i veoma je lijepo grafički oblikovan. Vrlo je pregledan zahvaljujući tisku u boji i razlikama u fontu. Sadrži 3027 rječničkih članaka, s potpunom obradom natuknice (2061) ili s uputnicom na drugu ili na više njih (966). Taj broj članaka otkriva da je obrada pojedine natuknice vrlo opsežna (npr. članak *biti*² ima 16,5 stranica) jer se rječnik toga formata računa u veće rječnike koji obično imaju višestruko veći broj rječničkih članaka. Koliko god upute za obradu bile detaljne, uvijek postoji autorski pečat pri obradi pa je hvale vrijedno što je svaki rječnički članak popraćen inicijalima obrađivača.

Iskustvo i znanje stečeno u radu na SSKJ iskorišteni su i za ovaj povijesni objasnidbeni rječnik na koji su primijenjena suvremena leksikografska načela obrade, koja su se brusila i dograđivala tijekom mnogih godina, što se vidi usporedbom rječničkih članaka u oglednom sveščiću i u SSKJ16. Konceptija je ostala ista, ali su poboljšanja očita ne samo u grafičkom izgledu nego i u makrostrukтури i mikrostrukтури, npr. u SSKJ16 konverzija je utjecala na broj natuknica pa su obročani homografi (usp. *celo*), neke su natuknice pravopisno izmijenjene (PS: *čez dan*, SSKJ16: *čezdan*), ponekad je polisemična struktura razrađenija i definicije upotpunjenije u SSKJ16 (usp. *čez* u PS i *čez*² u SSKJ16), zaglavlje je rječničkoga članka izmijenjeno, odvojeni su podaci o izvorima od gramatičkih, uvedeni su simboli radi ekonomičnosti pa je u rječniku, na primjer, simbol ☉, dok je u PS podatak dan opisno: „prevladujejo zapisi z veliko začetnico“. Uz rad na rječniku autori su izgrađivali i leksikografsku teoriju pa su time potvrdili činjenicu da i dobar rječnik može biti još bolji i da je rječnik za svakoga leksikografa velik izazov sa stalnim nepredvidljivim otkrićima.

Rječnički članak sadrži natuknicu (*iztočnicu*) i njezine fonološke inačice, zaglavlje s podatkom o frekventnosti natuknice, tj. o broju pojavnica i broju izvora u kojima se ona javlja, te kratice tih izvora, zatim su u zaglavlju popisani svi gramatički oblici, iza zaglavlja su potvrde iz rječnika, gramatika i registara, a potom slijedi semantička obrada s primjerima potvrda i kraticama izvora, frazeološko i terminološko gnijezdo, etimologija, uputnice i inicijali obrađivača. Svaki rječnički članak ne sadrži sve te sastavnice, npr. ako natuknica nema terminološko značenje, članak nema terminološko gnijezdo.

Kad se radi povijesni rječnik, među prvim je i najtežim pitanjima u kojem liku uspostaviti natuknicu. Sva se rješenja ne mogu unaprijed donijeti jer se ne može predvidjeti na koje će sve zapise, na primjer riječi iz drugih jezika, obrađivači nailaziti. S obzirom na to da je grafija u slovenskom jeziku, jednako kao i u hrvatskom, usustavljena tek polovicom 19. stoljeća prihvaćanjem *gajice* na objema stranama, starija su književna djela odražavala grafijsko šarenilo i veliku fonološku varijantnost. Preslovčavanje iz bohoričice u današnji slovopis provedeno je prema tablici grafema koja je sastavni dio uvodnoga teksta. Stoga je natuknica u ovom rječniku transkribirana i uspostavljena u suvremenom liku, što je bilo sasvim ispravno s obzirom na to da je rječnik namijenjen širem krugu uporabnika pa jezično i grafijski osuvenirana natuknica omogućuje lakše pretraživanje i služenje rječnikom. U zagradi su suvremenom grafijom navedene njezine različnice, odnosno sve njezine fonološke inačice koje su potvrđene u građi i koje imaju svoje natuknice s uputom na glavnu gdje je potpuna obrada s potvrđenim primjerima svih fonoloških inačica. Inačice koje imaju sustavski predvidljive fonološke promjene nemaju svoju natuknicu, npr. *bulha* se ne upućuje na *bolha*, ali je navedena kao inačica u zagradi. Izdvojeni su u oblikoslovno zaglavlje i popisani svi potvrđeni oblici promjenjivih riječi. Iz tih je oblika često i rekonstruiran natuknički lik, što ponekad nije bio lak posao, osobito ako je bila riječ o posudenicama. Ako rekonstrukcija nije gotova, natuknica ili njezina inačica označena je zvjezdicom. Kontekstni su primjeri pisani izvornom grafijom, s izuzetkom gotice koja je zamijenjena latinicom i razriješenim ligaturama. Oni su vjeran dokumentacijski materijal za istraživanja književnoga jezika 16. stoljeća na svim razinama, od grafijske, prozodijske,

tvorbene, morfološke do sintaktičke i semantičke, s tim da se iz njih može proučavati i jezik pojedinoga pisca. I ne samo to. U zaglavlju se rabe znakovi kojima se daju informacije o broju pojavnica, o broju izvora u kojima se nalazi natuknička riječ, o pravopisu (malo ili veliko slovo, pisano zajedno ili odvojeno), o rekonstrukciji riječi ili naglaska, završenoj ili nezavršenoj, a u oblikoslovnom dijelu zaglavlja mnoštvo je podataka. Osim toga uz uobičajene gramatičke odrednice za vrste riječi uvode se i druge odrednice, npr. za slog, za sufiks, prefiks, oblični nastavak, za sastavnice složenih jezičnih jedinica, npr. veznika, itd. Ako se k tomu doda da se u rječničkom članku nalaze stilski i strukovni kvalifikatori, objašnjenja o sročnosti i pragmatični podaci, da se navode sinonimi, zaključak je da nije samo ispis izvora iscrpan nego je i obrada vrlo iscrpna jer daje sve moguće podatke o natuknici, čak i više nego što bi se očekivalo. Treba pročitati uvodni dio da se vidi koje obilje podataka, obaveznih i neobaveznih, sadrži rječnički članak i koja je njegova struktura. Tako se može doznati zašto su u nekim člancima prije semantičke obrade izdvojeni neki izvori. Razlog je opravdan jer se riječima iz rječnika, registara i gramatike teško može odrediti značenje pogotovo što su u višejezičniku njihovi semantički ekvivalenti višeznačni.

U 16. stoljeću nije postojala pravopisna norma pa često granice riječi nisu jednoznačne jer su čak iste riječi bile zapisane kao jedna ili kao dvije. Međutim, kontekst može pomoći pa kad uz naziv za kršćansku molitvu koja počinje s *Ave Marija* stoji broj pedeset, onda je jedino ispravan natuknički lik *avemarija*. Tako i *zdravomarija*. Nažalost, u hrvatskim suvremenim rječnicima natuknica je *Očenaš*, a u primjeru je uz nju broj *pet*. Veliko je slovo pokazatelj naslova ili imena, dok je sintagma s glavnim brojem te frazem *znati što kao očenaš* dokaz da je riječ o apelativu.

Budući da je za rječnik stvarana kartoteka potpunim ispisom izvora, kao natuknice pojavljuju se podleksemske jedinice, npr. slogovi (*bja*, *bje*, *bji*, *bju*) i oblikotvorni morfemi (*am*) iz Bohoričeve slovnice. Premda se natuknica u rječnicima najčešće podudara s osnovnim likom riječi u gramatici, postoje odstupanja kad se kao natuknice javljaju podleksemske i nadleksemske jedinice, a ovdje je jasan kriterij: u rječnik su uz leksičke jedinice uvrštene i druge slovenske jezične jedinice koje se nalaze u izvorima. Iz ove se knjige može vidjeti sva složenost odnosa gramatike i rječnika. Primjerice, gramatička je podjela riječi na vrste preuzak pojam za rječnik jer ima dosta rječničkih jedinica koje se u tu klasifikaciju ne uklapaju (usp. *bodi*², *bodi*³) pa je i popis gramatičkih odrednica širi nego morfološki popis vrsta riječi. Postoji više razloga zašto status natuknice nemaju samo kanonski likovi promjenjivih riječi, nego se kao natuknice pojavljuju i njihovi oblici s uputnicom na kanonske likove, na primjer supletivni oblici (komparativ *bolji*¹, *boljši*² od *dober*²), padežni oblici koji su zbog glasovnih promjena različiti od kanonskoga lika (*družiga* genitiv od *drug*¹), oblici iz kojih je nesigurna rekonstrukcija kanonskoga lika (*dopadne* 3. l. jd. od *dopadniti**) itd. Rječnik obično uzima gotova rješenja iz gramatike, ali se ovim rječnikom otvara obratan smjer jer gramatika u njem može naći poticaja da preispita neka dosadašnja ustaljena pravila.

Kad se, dakle, donesu kriteriji koje će jezične jedinice ući u abecedarij i kad se riješi problem pod kojom će inačicom, ako ih je više, biti obrada i koji je natuknički lik, ostaje još rješavanje problema homografije i donošenje odluke koliko će se natuknica uspostaviti. Razgraničavanjem homonimije i polisemije rješava se pitanje koliko će natuknica biti ako je više značenja jednaka (homonimi) ili ista (višeznačnice) izraza. Ako su natuknice akcentirane, tada se samo homonimi trebaju obrojčati, kao što je u *Slovaru slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ), npr. *tòp*¹, *tòp*², s tim da se svakako u predgovoru treba reći što se u rječniku smatra homonimima. Ako pak natuknice uopće nisu akcentirane ili je akcent zapisan u gramatičkoj zoni obrade, tada se trebaju obrojčati homografi radi jednoznačnosti upućivanja drugih natuknica, kao što je to učinjeno u SSKJ16, npr. *biti*¹, *biti*². U prvom se slučaju ne obrojčavaju natuknice koje su nastale konverzijom (preobrazbom), dok se u drugom slučaju i one obrojčavaju. U uvodu u

odjeljku *Zgradba slovarskih člankov* objašnjava se makrostruktura rječnika pa je obrojčavanje natuknica ilustrirano s pet homografa: *blizi*, što je opravdano. No, te natuknice nisu homonimi, kako stoji u tom odjeljku (str. 13). Možda je to nazivoslovni nesporazum jer je u slovenskom naziv *enakoizraznica* sinonim za homonim, a ovdje jest riječ o natuknicama jednaka izraza, ali o homografima. Neki su homografi ujedno homonimi, npr. *bula*¹, *bula*², ali neki nisu, npr. pridjev *bratinski* i prilog *bratinski*. Homonimi, naime, ne mogu biti različite vrste riječi, ali ne mogu biti ni apelativ i onim (*danica* i *Danica*). Velik je iskorak napravljen priznavanjem konverziji statusa rječotvornoga načina nastanka nove riječi s obzirom na to da je ona bila u mnogim rječnicima uglavnom neprepoznata. Nije to bio nimalo lak posao jer ima dosta graničnih slučajeva u kojima je teško razgraničiti nastanak nove riječi od elipse ili od promijenjene funkcije. Uredništvo je pri koncipiranju makrostrukture dogradilo prvotnu koncepciju rječnika zauzevši stajalište da riječ istodobno ne može pripadati dvjema vrstama riječi te se homografi koji pripadaju različitim vrstama riječi obrađuju svaki u svom rječničkom članku. Time je olakšano povezivanje natuknica i stvaranje *online* verzije rječnika. Ta je odluka donijela nove probleme koje je trebalo rješavati. Primjerice, tri natuknice *drugi* pripadaju istomu sklonidbenomu tipu, oblici su bogato potvrđeni u svim izvorima (pojavnica je oko deset tisuća) pa bi se tako gramatički blok ponavljao triput. Radi ekonomičnosti nađeno je uspješno rješenje te je na kraju svih triju članaka dano oblikoslovno zaglavlje sa skupnim podacima. Nametnulo se još jedno važno pitanje. Kojim redosljedom te natuknice obraditi? U većini se primjera može odrediti koja je motivirajuća, a koja motivirana riječ, npr. poimeničeni je pridjev motivirana riječ pa bi prvo trebalo obraditi pridjevnu, a potom imeničnu natuknicu. Od triju natuknica *drugi* trebala bi biti prva redni broj, a ona je treća. Međutim, postoje primjeri kad se to sa sigurnošću ne može odrediti osobito s dijakronijskoga stajališta te je zato primijenjen hijerarhijski morfološki kriterij prema vrstama riječi (imenica, poimenični pridjev, pridjev, broj itd.), slično kao što se nadnatuknice uspostavljaju u frazeološkom rječniku po morfološkom kriteriju jer je semantički kriterij prezahtjevan za leksikografa, a osobito za uporabnika. Morfološki je kriterij u oba slučaja najjednostavniji, a jezikoslovac ionako zna da su imenice *bližnji* i *duhovski* tvorene nultom sufiksacijom od pridjeva *bližnji* i *duhovski* te mu ne smeta što je njihov natuknički redosljed obrnut. Rječnik je bogato isprepleten mrežom usporednica pa se preko njih može vidjeti zamršenost leksičko-gramatičkih odnosa i velik trud i znanje obrađivača da ih otkriju. Za ilustraciju navodimo primjer četiriju homografskih natuknica koje su obrojčane.

natuknica	gramatički status	inačice	usporednice
<i>boljši</i> ¹	poimeničeni pridjev [imenica]	bulši, bolši	boljši ² , dober ¹
<i>boljši</i> ²	pridjev	bulši, bolši, bojliši, bujliši	boljše ^{1,2} , boljši ^{1,3} , dober ²
<i>boljši</i> ³	prilog	bulši	boljši ² , dobro ²
<i>boljši</i> ⁴	predikativ, komparativ	bulši	boljši ² , dobro ³

Upravo razlike u mreži odnosa potvrđuju opravdanost uspostave četiriju natuknica. Jezikoslovci pak, ne samo slovenski nego i ostali, u ovom će rječniku naći dosta ideja za istraživanja, npr. poimeničuje li se pridjev u jedninskom obliku i je li u neodređenom ili samo u određenom obliku, odnosno dolazi li isključivo u množinskom obliku i postoje li razlike između suvremenoga i povijesnoga stanja. U hrvatskom je, primjerice, jedninski oblik samo određenoga pridjeva: *dežurni*, *velečasni*, a *zeleni* samo u množini. Obrada pak poimeničenih pridjeva (imaju svoju gramatičku odrednicu) u posebnim rječničkim člancima pokazuje da je u

starijem književnom jeziku bilo mnogo više takve tvorbe, ali i otvara pitanje je li riječ o završenom poimeničenju ili nije. Upotreba pridjeva samo u jednom rodu dokazuje da je preobrazba završena, da je riječ o imenici, npr. *celo*¹, a osobito ako se preobrazbenica onimizirala i/ili ako se sklanja po imeničnoj sklonidbi, kao što je u hrvatskom: *u Krasnu, u Željeznu, u dobru i zlu, o mladi*. Možda je upravo zbog graničnih slučajeva doneseno rješenje da se u SSKJ16 imenice nastale poimeničenjem ne označuju odrednicom za imenice, nego odrednicom za poimeničeni pridjev, što je za rječnike dobro rješenje. U gramatici riječi nastale supstantivizacijom ne bi se trebale izdvajati iz imeničnoga razreda, one jesu imenice, kao što su riječi nastale drugim tipovima konverzije (adjektivizacijom, adverbijalizacijom, pronomilizacijom itd.) prilozi (*doma* i *domov* SSKJ16), zamjenice (*en*⁴ *Besedja*16) itd., samo se zbog imenica koje su zadržale pridjevu sklonidbu treba uvesti novi imenični sklonidbeni tip.

Mnogo je uzornih obilježja ovoga rječnika koje bi trebalo istaknuti, npr. usustavljenost obrade, izbrušen metajezik, upotreba definicijskih formula za pojedine leksičke skupine što pridonosi dosljednosti, vrlo podrobna obrada polisemije. Teško je sve i pobrojiti, a kamoli oprimjeriti. Ovdje smo istaknuli tek neke odlike ovoga rječnika, a vjerojatno će se naći jezikoslovaca koji će možda imati i kritičke primjedbe. Svi koji su čekali ovu prvu knjigu mogu samo čestitati autorima na vrhunskom leksikografskom djelu. Izrada je SSKJ16 bila velika leksikografska škola iz koje su izišli vrsni leksikografi, što potvrđuje koncepcija rječnika razrađena do najmanjega detalja, od kojih izdvajamo još samo jedan da potvrdi rečeno. Odrediti u povijesnom rječniku, primjerice, što je frazem ili termin, nije bilo lako. Rješenja su poticajna. Naime, u frazeološkoj se literaturi često govori o frazemima u užem i širem značenju, a autori su SSKJ16 frazeološko gnijezdo posebnim znakovima podijelili na frazeme prvoga stupnja koji su nedvojbeni i na frazeme drugoga stupnja koji su dvojbeni. Tako su i terminološko gnijezdo podijelili na termine prvoga stupnja čija je terminološkičnost dokaziva i na termine drugoga stupnja čija je terminološkičnost nedokaziva, ali se pretpostavlja. Teorijski je to ispravniji pristup jer „uže i šire značenje“ nije jednoznačno i jer je teško razgraničivo.

U vrlo raznovrsnoj jezikoslovnoj djelatnosti Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša u središtu su leksikografski projekti. Na znanju i iskustvu rada na dvama kapitalnim rječnicima, na *Slovaru slovenskega knjižnega jezika* i *Slovaru slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*, dakle na suvremenom i povijesnom rječniku, stvorena je uspješna leksikografska škola iz koje izlaze raznovrsni rječnici zavidne kakvoće. Impresivan je broj terminoloških rječnika, a još impresivnija dostupnost mnogih e-izdanja na mreži. I Inštitut i leksikografi koji su radili i koji rade na SSKJ16 zaslužuju sve pohvale za vrhunsko djelo. Treba se nadati da će iduće knjige izlaziti prema planu te da će u razumnom roku i slovo Ž biti završeno. Onima koji su proveli svoj radni vijek na SSKJ16 neka bude utjeha da je bavljenje leksikografijom, osobito povijesnom, najteži, ali i najizazovniji, pa stoga i najljepši jezikoslovni posao. Mogu se usporediti s rudarima koji su kopali, kopali i konačno došli do zlatne žile. Stoga na kraju sadašnjim i budućim obrađivačima rudarski pozdrav: Sretno!

Branka Tafra

Zagreb

branka.tafra47@gmail.com

DOI 10.57589/srl.v70i2.4015